

Studiu comparativ privind variante de decor surprinse pe figurinele antropomorfe de os din cultura eneolitică Sălcuța în raport cu mediul cultural Gumelnița–faza evolutivă b1 din Muntenia

Cătălin Nicolae Pătroi

Vergleichendes Studium der Dekorarten der aus äneolithischen Kultur Sălcuța stammenden anthropomorphischen Knochenfigurinen in Bezug auf die Gumelnița Kultur, Entwicklungsphase B1 Muntenia

Die vorliegende Analyse hat als Ausgangspunkt eine Gruppe von anthropomorphischen Knochenfigurinen, die auf aus der äneolithischen Kultur Sălcuța-Oltenia stammenden archäologischen Stätten entdeckt wurden. Hier sind die folgende Ortschaften zu benennen: Sălcuța „Piscul Cornișorului,, Dolj Kreis, Drăgănești-Olt

„Corboaica,, Slatina „Strehareț,, Olt Kreis, Valea Anilor, Mehedinți Kreis.

Alle Figurinen, die in Rede stehen, weisen Analogien zu der Gulmenița-Kultur auf, Entwicklungsphase B, und stellen ähnliche dekorative Elemente wie die der Idole aus Jilava, Măgura Jilava, Ilfov Kreis, Căscioarele, Ostrovel, Ulmeni, Măgura Gumelnița, Cunești, Măriuța „La Movilă,, Călărași Kreis, Tangâru, Vidra, Pietrele „Măgura Gorgana,, Giurgiu Kreis, Alexandria, Teleorman Kreis dar.

Gleichartigkeiten sind auch in den Süddonau Gebieten zu bemerken, sowohl bei der Karanavo-Kultur VI als auch bei der Kridovol und Warna Kulturgruppe.

Die flache anthropomorphische Knochenidolen lassen sich eng mit den Wohnungswerkstätten verbinden. Eine solche Struktur, die der Verarbeitung des Knochen diente, wurde in Gumelnița B1, in Măriuța, Călărași Kreis, aber auch in Hotnica, in der südlichen Region der Donau, in dem Karanowo VI Bereich entdeckt.

Der Gegenstand muss mit den Ergebnissen der Faunistikuntersuchungen der Knochenhorn -Gruppe in Beziehung gesetzt werden/, die in Stätte wie Măriuța „La Movila,, - Gumelnița B1 und Drăgănești-Olt „Corboaica,, Cuptoare „Sfogea,, - Sălcuța Kultur, II-III Phasen, in Oltenia und Banat gefunden wurden.

Indem man man die in Sălcuța-Kultur entdeckte anthropomorphische Knochenfigurinen mit denen aus der Gumelnița, im nördlichen Donaugebiet und mit der in Bulgarien entdeckte Figurinen vergleicht, lässt es sich daraus schließen, dass es um dasselbe kulturelle äneolithische Phenomen handelt, und daher kommen diesselbe Ausdeutungen der Form und der dekorativen Elementen vor.

Diese sind präzise Ansätze, indem die identifizierte Kanonen auf die ganze äneolithische Karpato-Balkanische Region angewandt sind.

Die anthropomorphische Knochenfiguren, die Lochreihe auf der Oberfläche zeigen, weisen keine Kupferspuren auf, wo sie durchgebohren wurden und sie hatten keine solche zirkulare ornamentalen Elemente gehabt, als sie

entdeckt wurden, wie der Fall im Gumelnița Bereich war, sowohl im Nordgebiet der Donau (Pietrele, Giurgiu Kreis) als auch im Südgebiet.

Die verwendete Dekorationstechniken: Einschnitt, Perforation, Schlitz, als Methode der Formbearbeitung des Gegenstands wurde das Schruppen-das Höhlen und das Zusammenbauen- identifiziert.

Rezumat: Analiza propusă pornește de la un lot de figurine antropomorfe de os descoperite în situri apartținând culturii eneolitice Sălcuța din Oltenia. Este vorba de așezările de la Sălcuța „Piscul Cornișorului,, jud. Dolj, Drăgănești-Olt „Corboaică,, jud. Olt, Valea Anilor, jud. Mehedinți. Toate piesele supuse discuției au analogii la nivelul culturii Gumelnița, faza evolutivă B1 din Muntenia și prezintă decor similar cu idolii de la Jilava „Măgura Jilava,, jud. Ilfov, Căscioarele „Ostrovel,, Ulmeni „Măgura Gumelnița,, Cunești, Măriuța „La Movilă,, jud. Călărași, Tangâru, Vidra, Pietrele „Măgura Gorgana,, jud. Giurgiu, Alexandria, Vițânești, jud. Teleorman. Similitudini sunt și la sud de Dunăre, atât la nivel de cultură Karanovo VI cât și de grup cultural Krivodol și grup cultural Varna.

Idolii antropomorfi plați de os sunt în strânsă legătură și cu locuințele atelier. O astfel de structură ce avea ca destinație prelucrarea osului a fost identificată în așezarea Gumelnița B1 la Măriuța „La Movilă,, jud. Călărași, dar și la sud de Dunăre la Hotnica în mediul cultural Karanovo VI. Subiectul trebuie corelat și cu rezultatele analizelor faunistice pe loturile de os-corn identificate în siturile de la Măriuța „La Movilă,,-Gumelnița B1 și Drăgănești-Olt „Corboaică,, Cuptoare „Sfogeă,,-cultura Sălcuța, fazele II-III, din Oltenia și Banat.

Comparând reprezentările antropomorfe de os descoperite în cultura Sălcuța cu cele din mediul gumelnițean nord-dunărean și cu piesele descoperite în Bulgaria, putem vorbi de același fenomen cultural eneolitic, aceleași abordări, atât ca formă cât și ca decor. Sunt abordări stricte, canoanele identificate fiind respectate pe întreg arealul eneolitic carpato-balcanic.

Figurinele antropomorfe de os din mediul Sălcuța, ce prezintă perforații pe suprafața corpului, nu au păstrat urme de cupru în zona în care au fost străpunse și nici nu au avut atașate astfel de podoabe circulare, la descoperire, cum s-a întâmplat în mediul gumelnițean atât în nordul Dunării (Pietrele, jud. Giurgiu), cât și la sud.

Tehnici decorative folosite: incizia, perforația, crestătura iar ca metode de realizare a formei piesei a fost identificată degroșarea – scobirea și asamblarea.

Schlüsselwörter: Schlüsselwörter: anthropomorphe Knochenfiguren, Wohnungswerkstatt, dekorative Elemente, Einschnitt, Perforation, äneolithisch, Analogien, Faunistikanalyse.

Cuvinte cheie: figurină antropomorfă de os, locuință atelier, decor, incizie, perforație, eneolitic, analogii, analize faunistice.

Descoperiți într-un număr mai mic, în siturile și nivelurile de locuire atribuite culturii Sălcuța, idolii antropomorfi din os completează imaginea plasticii eneolitice din Oltenia.

Cercetările Hortensiei Dumitrescu din 1945–1946 de la Sălcuța „*Piscul Cornișorului*”, au dus la recuperarea a trei piese antropomorfe din os întregi (Bâlcu și Andreescu 2005: fig. 26/1, 3–4). Capul este realizat în aceeași manieră, partea inferioară a corpului fiind de formă trapezoidală, la două din piese, cealaltă piesă având trunchiul și zona inferioară tratate sub forma unui patrulater. Două din cele trei reprezentări sunt descoperite în nivelul doi de locuințe incendiate, iar a treia în primul nivel.

La aceste piese se mai adaugă două reprezentări fragmentare, puternic schematizate, de la care se pastrează doar partea inferioară, ambele recuperate din primul nivel de locuințe incendiate. Se pare că amândouă au fost rupte din vechime, neputându-se constata acum dacă a fost vorba de intenție în acest gest (Bâlcu și Andreescu 2005: fig. 26/2, 5).

Din cercetările de la Sălcuța realizate în 1951 de către Dumitru Berciu provin alte două piese antropomorfe din os una întreagă și tratată realist-faza evolutivă Sălcuța I (Berciu 1961: 334, fig 157/2), cealaltă fragmentară și realizată schematic–faza evolutivă Sălcuța II a (Berciu 1961: 332, fig 155/21).

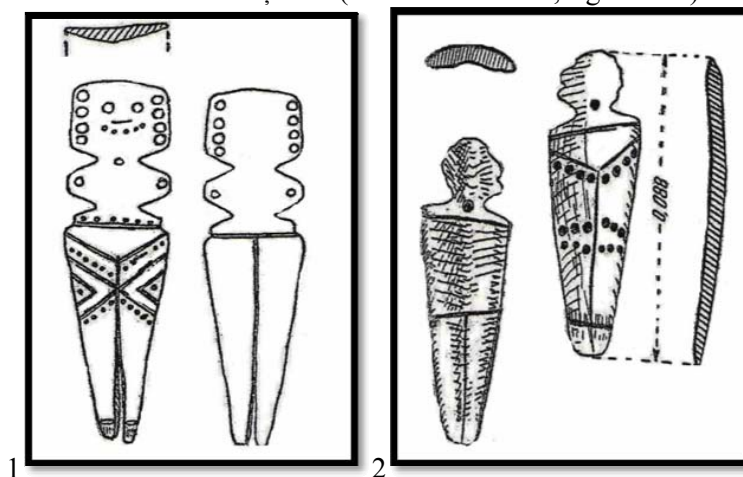

Fig. 1.

1-2. Figurine antropomorfe din os din situl Sălcuța de la Drăgănești–Olt. Apud Nica și alii 1995.

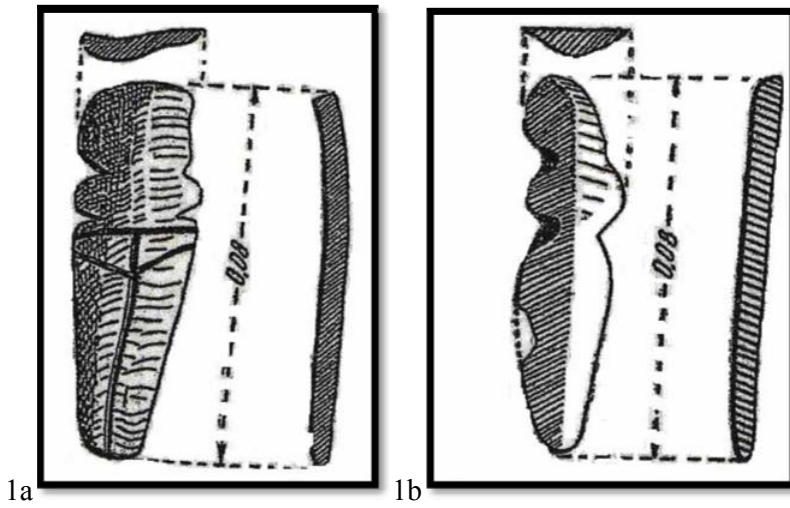

Fig. 2.

1a-1b. Idol antropomorf din situl Sălcuța de la Drăgănești-Olt. Partea din față și secțiune. Apud Nica și alii 1995.

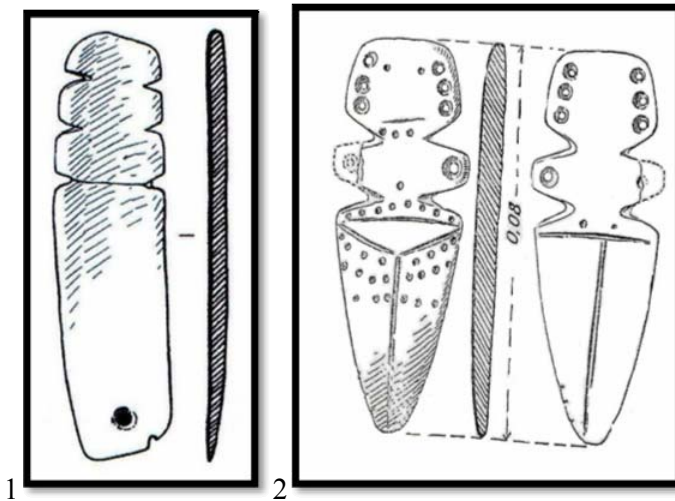

Fig. 3.

1- Idol antropomorf de la Sălcuța. Apud Bâlcu și Andreescu 2005.

2- Idol antropomorf de la Sălcuța „Piscul Cornișorului”. Faza evolutivă I. Apud Berciu 1961: 334, 157/2.

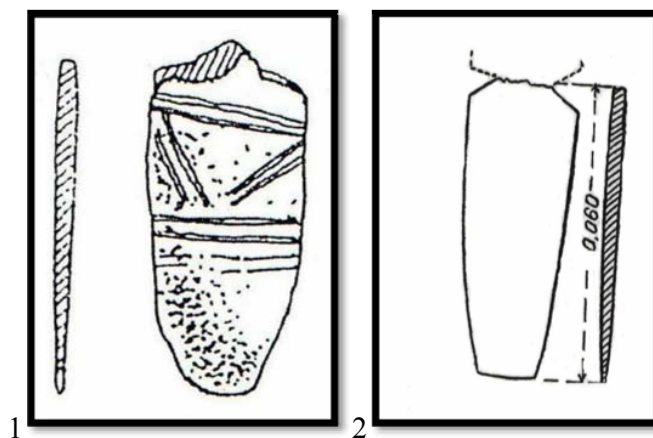

Fig. 4.

1- Idol antropomorf fragmentar. Sit Valea Anilor, jud.Mehedinți. Faza evolutivă Sălcuța III. Apud Oprinescu 1998, Taf II/3.

2-Idol antropomorf fragmentar. Sit Sălcuța „Piscul Cornișorului„. Faza evolutivă Sălcuța II b. Apud Berciu 1961: 332, 152/21.

Deoarece nu mi-am propus să fac o analiză a idolilor de os antropomorfi și din punct de vedere a dimensiunilor-înălțime/lățime, nu voi face referiri la aceste proporții ci doar trimiteri către sursele primare ale imaginilor. Menționez doar că această categorie de artefacte nu depășeste 15 cm înălțime.

Fig. 5.

1a-1b - Idol antropomorf de os din nivelul Sălcuța de la Drăgănești-Olt „Corboaică„. Față-spate. Campania 1990. S IV, carou 6, -0,40m, L I. Nr. Inv. 8096, Muzeul Județean Olt. Foto C. N. Pătroi.

1a

1b

Fig. 6.

1a-1b. Idol antropomorf de os din nivelul Sălcuța de la Drăgănești-Olt „Corboaica,,. Față-spate. Campania 1990. S IV, carou 9, -0,60m. Nr. Inv. 8088; Muzeul Județean Olt. Foto C. N. Pătroi.

1

2

Fig. 7.

1-2-Idoli antropomorfi de os din nivelul Sălcuța de la Drăgănești-Olt „Corboaica,,. Colecția Muzeului Județean Olt.

Pe lângă lotul de piese menționat deja trebuie să semnalăm și câteva figurine la care nu am avut acces și nu am putut ilustra decorul cu imagini:

- figurină antropomorfă de os, Muzeului Regiunii Porților de Fier Drobeta Turnu Severin, Nr. Inv. 2250. Provine din Coecția Istrati–Capșa și este atribuită perioadei eneolitice reprezentată de culturile Sălcuța și Gumelnița.

- figurina antropomorfă de os de la Drăgănești-Olt „Corboaică”. Colecția Muzeului Câmpiei Boianului Drăgănești-Olt, Nr. Inv. 3852. Acest idol este descris ca având sexul redat printr-un triunghi realizat din linii incizate (Nica M. și alii, 1994; 9/7). Dimensiuni – înălțime-13,3cm, lățime-4,2cm.

Observații

Analizând lotul de figurine avute la dispoziție putem observa că elaborarea formei sculpturale este realizată astfel:

1. *prin degroșare – scobire*

2. *prin asamblare.*

Scobirea este o metoda de lucru sustractivă, ilustrând un proces care pornește de la o masă de material din care se scoate treptat surplusul, iar asamblarea este un proces aditiv-prin adăuga material (în cazul nostru mărgelile de cupru).

Din punctul de vedere al tratării corpului piesei se pot observa două modalități, cu diverse varietăți secundare de exprimare:

A. *Corp uman, realizat prin tratarea distinctă a celor trei mari părți anatomice: cap, trunchi și brațe, picioare:*

a. *cu picioarele lipite.*

b. *cu picioarele marcate distinct, prin incizii ori decupate.*

B. *Corp uman, realizat prin tratarea părții mediane și inferioare ca un tot unitar, iar capul distinct.*

Ambele variante fac parte din cadrul idolilor antropomorfi plati din os tratați realist.

În cadrul categoriei **A**, pe lângă modalitatea tehnică de a separa zona mediană de picioare, artiștii au ales și incizia ori impresiunea ca modalități de a marca mijlocul piesei. Întâlnim fie o linie incizată, simplă, fie o linie incizată, dublată la partea superioară de un șir de impresiuni.

În mare parte reprezentări feminine, sexul acestor idoli antropomorfi din os este marcat fie printr-un triunghi incizat, cu baza în jos, realizat din linii simple, fie prin linii simple dublate de impresiuni, în unul sau mai multe șiruri ce coboară ușor, dinspre bazin spre picioarele piesei.

Unele exemplare prezintă un decor complex, în zona bazin- picioare. Șirurile de linii obținute prin impresiuni de puncte se îmbină armonios cu forme unghiulare, obținute prin incizii.

Pe un exemplar de la Sălcuța, artistul a detaliat și marcat foarte fin legătura dintre laba piciorului și membrele inferioare. Pentru a sugera explicit picioarele, a folosit două modalități tehnice pe aceeași piesă: linie incizată pe o suprafață de

două treimi din lungimea picioarelor și decuparea unei părți din materia primă a piesei, spre partea inferioară a figurinei.

Spatele figurinelor antropomorfe din os este tratat cu deosebită atenție, marcându-se principalele părți componente ale trupului uman, însă fără a mai fi decorat. O a doua grupă de pise este constituită din idolii care nu au spatele decorat.

Zona torsului și a brațelor este abordată diferit. Se întâlnesc situațiile:

- Brațele prezintă câte o perforație, iar mijlocul torsului este și el perforat circular.
- Brațele prezintă câte o perforație, iar mijlocul torsului este incizat, însă nu străpunge piesa.
- Brațele prezintă câte o incizie pe fiecare din brațe, iar mijlocul torsului este incizat.

Zona gâtului este redată pe unele figurine printr-o impresiune circulară.

Capul este realizat sub formă prisamtică, patruleteră, triunghiulară ori circulară și are elementele anatomice tratate, utilizându-se fie incizia, perforația, impresiunea.

Părțile laterale, corespunzătoare zonei urechilor, sunt decorate cu grupe de două, trei ori patru perforații circulare.

Ochii și gura sunt redați prin impresiuni circulare ce nu străpung figurina pâna în partea din spate, iar nasul, pare a fi reprezentat printr-o linie orizontală, în cazul în care ne orientăm după dispunerea pe față a elementelor anatomice. Cum știm că maniera de prezentare a gurii este mai tot timpul, cea orizontală, în cazul acesta, impresiunile circulare pot fi considerate drept elemente de podoabă, probabil.

Idolii atribuiți categoriei **B** sunt fie schematici, fie realiști și comportă următoarele abordări artistice și tehnice:

- partea mediano–inferioară a corpului apare sub forma unui trunchi de con, cu baza mare în sus și baza mică, ușor rotunjită în zona picioarelor. Toate elementele decorative întâlnite sunt realizate prin impresiuni circulare ori incizii, fără a perfora piesa și nu se regăsesc pe spatele acesteia decât sub forma unor marcaje de demarcație între părțile constitutive ale corpului.

În rândul reprezentărilor antropomorfe din os se încadrează și idolii prismatici, puternic schematizați, ce se identifică în general, prin tratarea capului în stilul „*cioc de pasăre*„. Acest procedeu se obține prin șlefuirea piesei. Nu am întâlnit până acum prezența unor elemente decorative pe aceste piese în cultura Sălcuța.

Figurinele antropomorfe de os din mediul Sălcuța ce prezintă perforații pe suprafața corpului nu au păstrat urme de cupru în zona în care au fost străpunse și nici nu au avut atașate astfel de podoabe circulare, la descoperire, cum s-a întâmplat în mediul gumelnițean atât în nordul Dunării (Pietrele, jud. Giurgiu) cât și la sud.

Similitudini. Sincronisme.

Analogii (Comșa 1995: fig. 60-61) în mediul Gumelnița B1 la: Jilava „Măgura Jilava”, jud. Ilfov (Rosetti 1929), Căscioarele „Ostrovel”, (Dumitrescu 1968: 101/1,3-7), Ulmeni „Măgura Gumelnița”, (Dumitrescu 1925: 88, 66/3), Cunești, jud. Călărași (Popescu 1938: 119, 11/2), Tangâru (Berciu 1935: 33, fig. 36), Vidra, jud. Giurgiu (Rosetti 1938: 34), dacă ne raportăm doar la materialul descoperit în urma cercetărilor mai vechi.

Situl de la Măriuța „La Movilă”, jud. Călărași oferă un lot deosebit de idoli antropomorfi plăți de os (Paveleț 2000: Abb 37 – 43; Șimon 1995: 30-31).

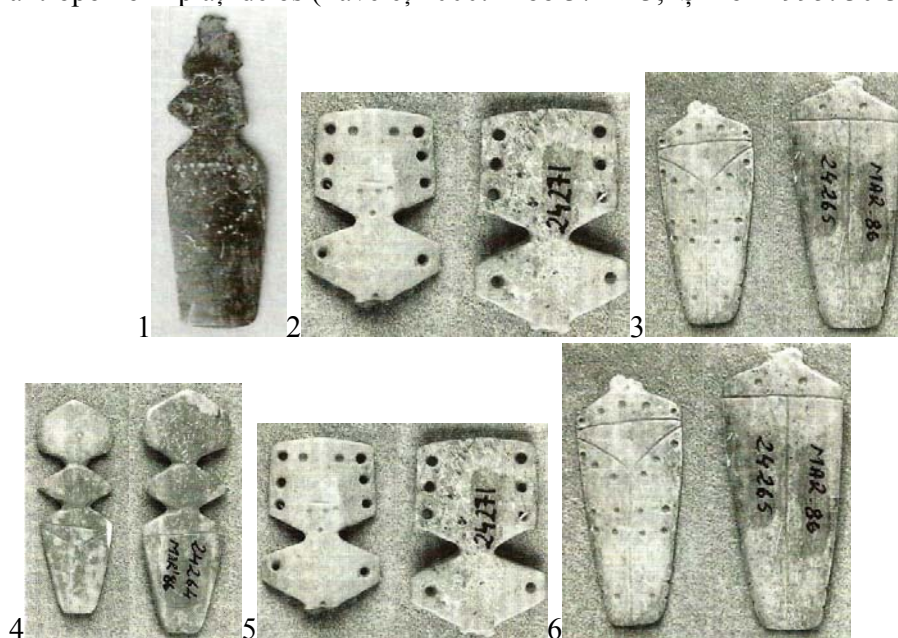

Fig. 8. 1-6. Idoli antropomorfi de os din cultura Gumelnița din situl Măriuța „La Movilă”,. Apud Paveleț 2000: abb. 37-40, 42-43. Muzeul Judetean Călărași.

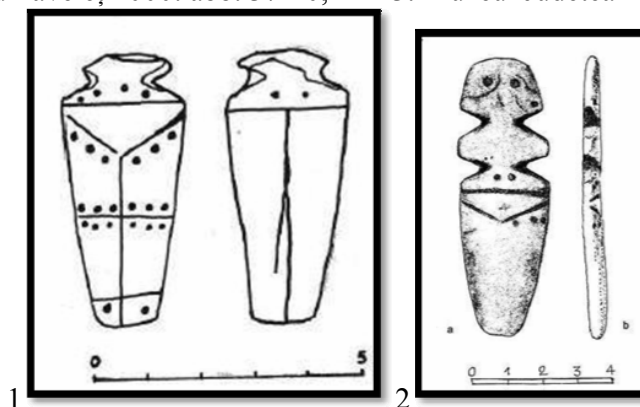

Fig. 9. 1- Idol antropomorf os de la Tangâru, jud. Giurgiu. Cultura Gumelnița B1. Apud Comșa 1995:61/2; Berciu 1935: 41. **2-** Idol antropomorf os de la „Măgura”, Jilava, jud. Ilfov. Cultura Gumelnița B1. Apud Neagoe 2009: 1/1a-1b.

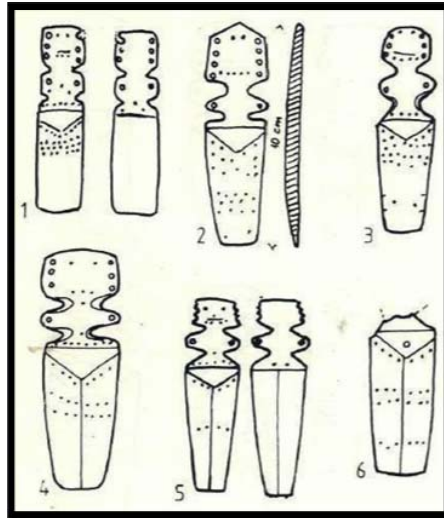

Fig. 10. Idoli antropomorfi de os. 1 - Sultana, 2 – Cunești, 3-6 Vidra. Cultura Gumelnița, faza B1. Apud Comșa 1995: 60.

Problema idolilor neolitici antropomorfi plati de os din Câmpia Munteniei este tratată și de istoriografia românească (Dumitrescu 1931; 1968; Comșa 1976: 158-166; 1979: 69-77; Comșa 1995; Radian 2002, etc.).

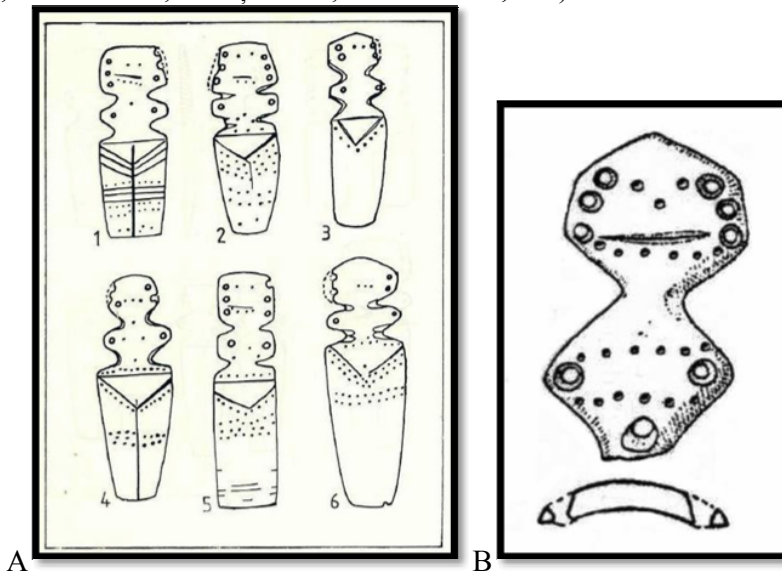

Fig. 11. A - Idoli antropomorfi de os de la Căscioarele, jud. Calărași. Cultura Gumelnița B1. Apud Comșa 1976: 1; Dumitrescu 1968: 101/1,3-7; B – Apud Radian 2002: 47/3.

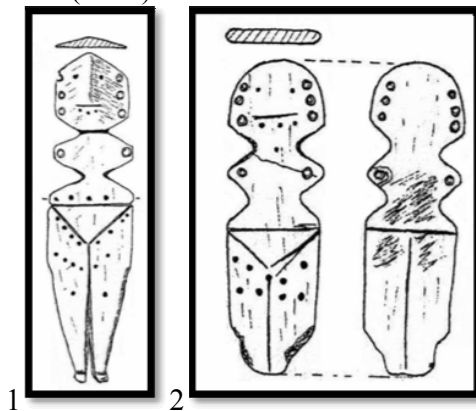
Un lot impresionant de figurine antropomorfe de os provine din situl de la Pietrele „Măgura Gorgana”, jud. Giurgiu, de unde au fost recuperate peste 100 de

piese, întregi sau fragmentare, atribuite fazei evolutive Gumelnița B1 (Toderaș și alii 2009: 55; Zidarov 2008: 74-75). În campania din 2005 a fost găsită o figurină întreagă cu înălțimea de 11,4cm (Toderaș și alii 2008: XVIII, 1). Faptul interesant este acela că lângă această piesă au fost găsite 5 mărgelile mobile, parte a unui colier și încă 11 mărgelile *Dentalium*. Analogii pentru mărgelile sunt și în Bulgaria (Todorova și Vaisajov 2001: 188).

Fig. 12. Idoli antropomorfi de os de la Pietrele, jud. Giurgiu. Cultura Gumelnița B1. Apud Hansen 2011: 11.

O abordare detaliată a plasticii antropomorfe de os de pe teritoriul României și în special din mediul culturii Gumelnița o fac Eugen Comșa (1979: p. 68 – 77; 1995) și Radian Andreescu(2002).

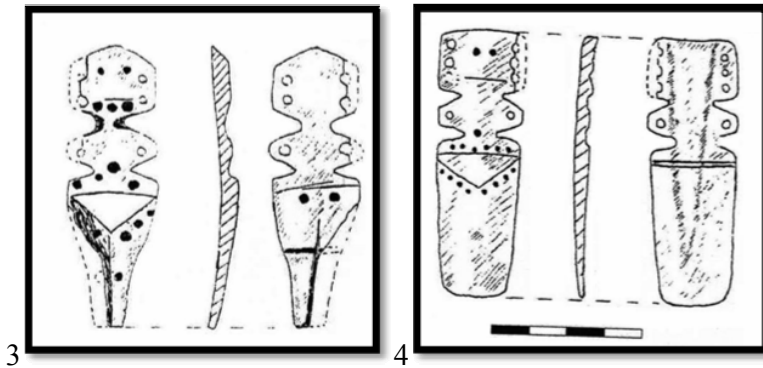

Fig. 13. 1- Idol antropomorf de os de la Măgureni, jud. Călărași. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 48/8. 2- Idol antropomorf de os de la Măgureni, jud. Călărași. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 49/8. 3- Idol antropomorf de os de la Potcoava, jud. Călărași. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 48/6. 4- Idol antropomorf de os de la Potcoava, jud. Călărași. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 48/6.

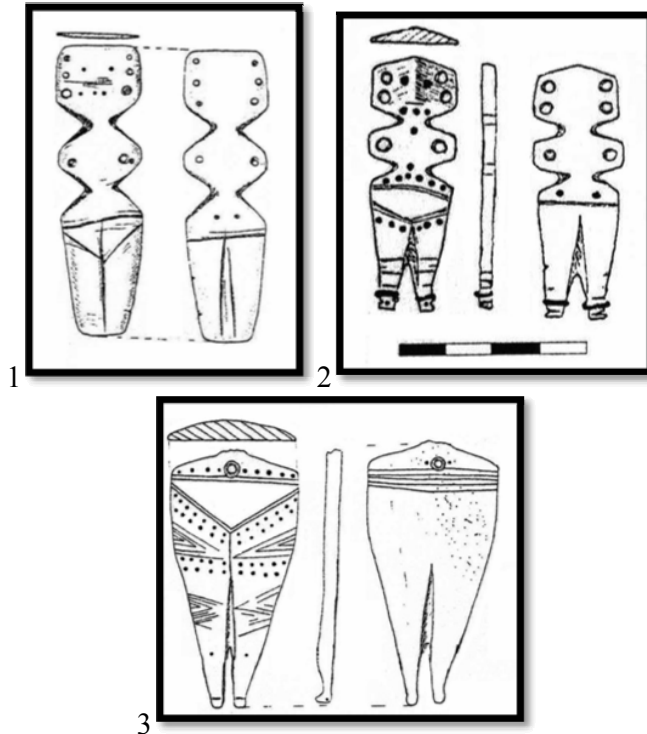

Fig. 14. 1- Idol antropomorf de os de la Oltenița. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 49/1. 2- Idol antropomorf de os de la Sultana. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 46/1. 3- Idol antropomorf de os de la Sultana. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 46/3.

Un subiect ce nu trebuie ocolit și care se află în strânsă legătură cu idolii antropomorfi plăți de os este acela al „*locuințelor atelier*„. O astfel de structură a fost identificată în așezarea Gumelnița B1 la Măriuța „*La Movilă*„, jud. Călărași – Locuința SL 2, pe podeaua uneia din cele două camere fiind găsit un întreg inventar din os – corn dar și unelte litice folosite la prelucrare. Autorii descoperirii (Parnic și Păun, 2003-2004: 53-70; Parnic și Chiriac 2001: 199-207) enumeră: din patru săpăligi din corn, patru plantatoare din corn, cinci plantatoare din os, șapte împungătoare din os, 15 dăltite din os, un ciocan din os, trei ciocane din corn, două ace din os, patru slefuitoare din astragale de ovicaprine, patru plăcute de mici dimensiuni din os, dintre care una decorată cu împunsături, o fusaiolă din os, și o piesă din os. În mediul sincron sud-dunărean, la Ovčarovo, Goljamo Delcevo și Hotniča (Todorova 1982: 32; Parnic și Păun 2001) au fost descoperite astfel de complexe de locuit cu un bogat inventar de unelte din os-corn, figurine antropomorfe de os și material litic, fapt ce i-a determinat pe cercetători să vorbească despre existența unor ateliere de prelucrat os-corn.

Informațiile privind existența idolilor antropomorfi de os și a „*locuințelor atelier*„, trebuiesc coroborate și cu datele privind clima și animalele ce au fost documentate la nivelul fazei Gumelnița B1 și la nivel de cultură Sălcuța.

La Măriuța „*La Movilă*„, analiza osteologică (Moise 2001: 206) a inventarului descoperit a marcat existența exemplarelor de *bos taurus*, *ovis aries*, *capra hircus*, *sus domesticus*, *canis familiaris*, precum și a unor specii sălbatice, animalele domestice fiind predominante (procent 86,01%). Apropiindu-ne de mediul de evoluție al culturii Sălcuța, putem compara și rezultatele descoperirilor din *tell-ul* de la Vitănești „*Măgurice*„, jud. Teleorman, atribuit fazei evolutive Gumelnița B1, cu materialul faunistic de la Drăgănești–Olt, sit „*gumelnițeano-sălcuțean*„, după exprimarea lui Marin Nica, încadrat tot în faza evolutivă Gumelnița B1 și cu nivelele ocupaționale Sălcuța II-III.

În urma cercetărilor de la Vitănești „*Măgurice*„, din campaniile arheologice din anii 1993-1995 a rezultat un lot de material faunistic de 8566 piese ce au fost prelevate. Au fost documentate două activități extrem de importante: creșterea animalelor și vânătoarea. Prima activitate a fost centrată pe un rol dominant al bovinelor și suinelor, iar vânătoarea a fost centrată pe mamifere cu talie mare ce preferă zona forestieră (Bălășescu și Radu 2003: 371-372, tabel 3). Avem așadar materie primă suficientă pentru ca această comunitate eneolitică să fi realizat idoli antropomorfi plăți de os (Radian 2002: 46/1, 47/1).

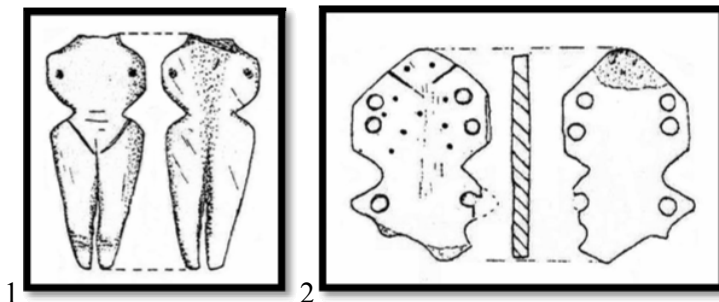

Fig. 15. 1-2. Idoli antropomorfi de os fragmentari. Sit Vitănești, jud.Teleorman. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 46/1, 47/1.

Din situl de la Drăgănești-Olt (judetul Olt), au fost colectate și determinate 3645 oase, din care 3570 fragmente provin de la mamifere (procent 98%). Lotul supus analizei s-a descoperit în nivelele de locuire Gumelnița și Sălcuța. Cele 3570 provin de la cinci specii de mamifere domestice (vită, oaie, capră, porc, câine) și de la 11 specii vâdate-cerb, mistreț, cal, căprior, bour, iepure, urs, jder, bursuc, castor și vulpe (Susi 2006: 115). O comparație destul de interesantă pe materialul faunistic al culturii Sălcuța se poate face și cu modelul identificat în faza finală Sălcuța III, având ca bază de analiză lotul din situl Cuptoare „Sfogeia”, jud. Caraș-Severin (Susi 1993: 53-63). Evident arealul geografic este altul iar condițiile de mediu diferă.

O categorie extrem de interesantă de idoli antropomorfi de os, încă nedescoperiți la nivel de cultură Sălcuța sunt cei cunoscuți sub numele de idoli „en violon,,. Identificați în număr semnificativ la nivelul fazei Gumelnița A2 final, în zona Dobrogei și Câmpia Română (Voinea 2008: 7-24), sunt semnalati și la Pietrele, jud. Giurgiu (Hansen 2011; fig.11), Jilava (Comșa 1976: 115, 11/4), Vidra (Rosetti 1934: 28, 41, pl. 3/8) și Vitănești (Andreescu 2002: 50/6-7) la nivel de Gumelnița B1 (Hansen 2011; fig.11), dar și în sudul Dunării la nivel de fenomen sincron Karanovo VI și pot sugera, după cum se exprimă Valentina Voinea „contemporaneitate parțială între fazele Gumelnița A2 final–Gumelnița B1–Varna III–Cernavodă I,,. Probabil putem lua în calcul, ca ipoteză de lucru, faptul că lipsa din inventarul material cunoscut până în prezent a idolilor „en violon,, pentru cultura Sălcuța se datorează decalajului cronologic, știut fiind faptul că aceste populații evoluează ulterior fazelor clasice Gumelnița, fiind contemporane doar parțial și în anumite microzone cu elemente târzii Gumelnița B1. Însă dacă mergem pe acest raționament, ar trebui ignorat faptul că aceste figurine de os „en violon,, sunt un vector și bornă cronologică, iar durata lor de viață este una limitată, difuziunea lor pe un spațiu destul de întins datorându-se doar unei „mode,, și percepții produse de anumite schimbări în rândul comunităților. Totuși piesa „en violon,, de la Gniliane Okol-glava (Petkov 1950, 162, fig. 96/c.), grup Krivodol sabotează această construcție bazată pe decalaje cronologice și completează sincronismul postulat anterior, cu grupul cultural Sălcuța-Krivodol. Așadar cred că

palierelor cronologice se apropie legând organic eneoliticul târziu din Oltenia și nord-vestul Bulgariei de complexul Gumelnița-Karanovo VI aflat în faza evolutivă finală.

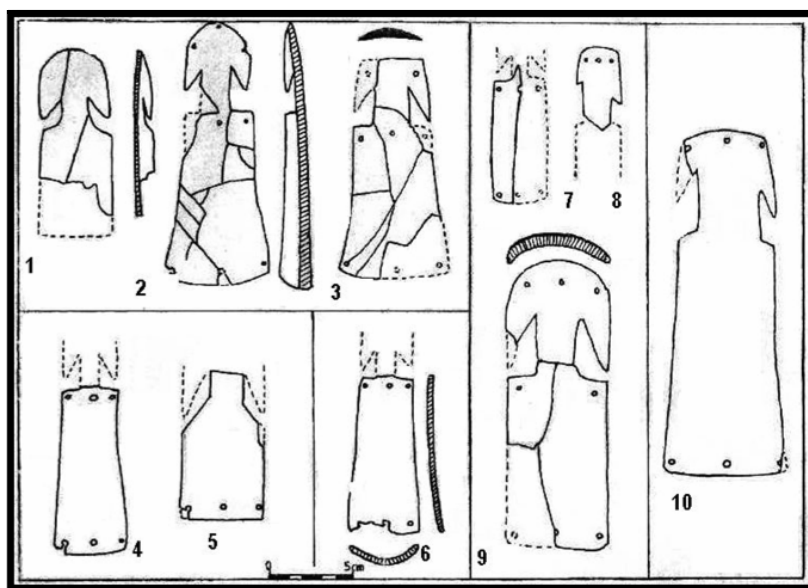
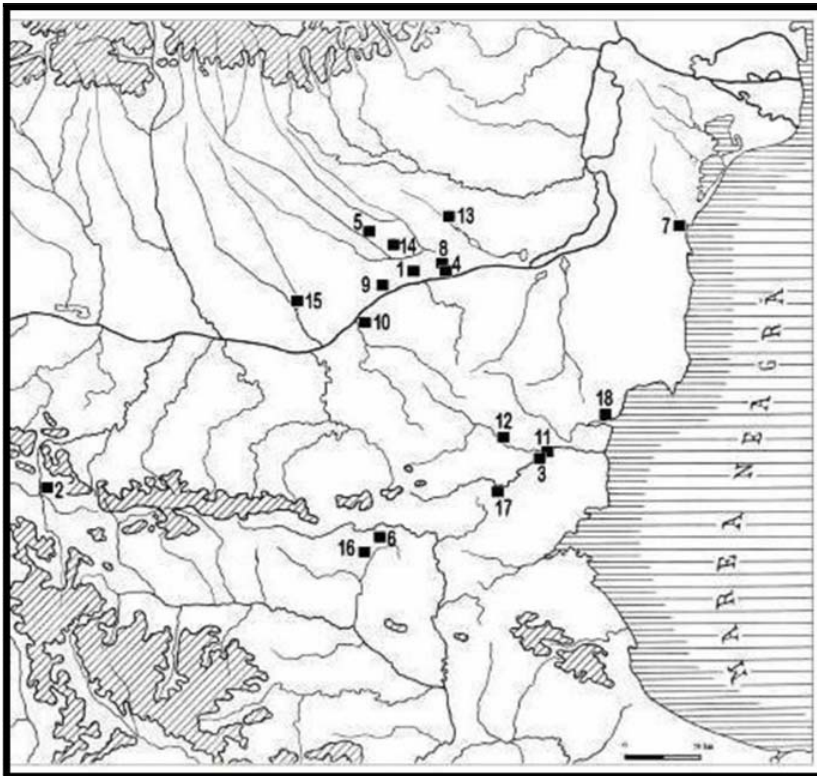

Fig. 16. Idoli „en violon”, atribuiți culturii Gumelnița, faza B1. **1-3** Pietrele, jud. Giurgiu; **4-5** Vidra; **6** – Jilava, jud. Ilfov; **7-9** Gumelnița, jud. Călărași; **10**–Oltenița „Renie”, jud. Ialomița. Apud Comșa 1995: 64/1-10.

Trebuie subliniat faptul că piesele de la Gniliane Okol-glava (grup Krivodol), Jilava, Vidra și Vitănești (cultura Gumelnița, faza B1–zona de vest a Munteniei), sunt fragmentare și nu se cunosc elemente legate de contextul descoperirii. De reținut că la Varna idolii „en violon”, fac parte din inventarul funerar - mormintele M1 – M5, M36, M41, M97, iar la Năvodari sunt parte a unui complex ceramic C1 (Voinea 2008: 15; Marinescu-Bâlcu și alii 2000-2001: 126, pl. 8).

1 – Căscioarele; 2 – Gniliane Okol-glava; 3 – Goljamo Delcevo; 4 – Gumelnița; 5 – Jilava; 6 – Karanovo; 7 – Năvodari; 8 – Oltenița; 9 – Pietrele; 10 – Rousse; 11 – Sava; 12 – Smiadovo; 13 – Seinoiu; 14 – Vidra; 15 – Vitănești; 16 – Zagorci; 17 – Zavet; 18 – Varna.

Harta 1. Răspândirea figurinelor de os „en violon”. Culturile Gumelnița-Karanovo VI și grup cultural Krivodol(2). Apud Voinea 2008: fig. 1.

Comunitățile eneolitice din complexul cultural Gumelnița-Karanovo VI – Kodjadermen au dat dovadă de creativitate. Aceleași modele de idoli au fost realizate și din marmură, așa cum o dovedesc descoperirile de la Gumelnița-faza B1 și Varna (Radian 2002: 51/3,9). Câteva încercări de a realiza idoli din scoică, avem din nivelul B1 Gumelnița de la Căscioarele și Sultana, însă nu prezintă decor (Radian 2002: 51/7-8). Aceste variante de idoli nu sunt datate și în cultura Sălcuța, deocamdată, iar marmura este documentată în situl de la Drăgănești-Olt (Pătroi 2008:VI/1), dar sub forma unui idol ce are atribute mai apropiate de plastica antropomorfă de lut.

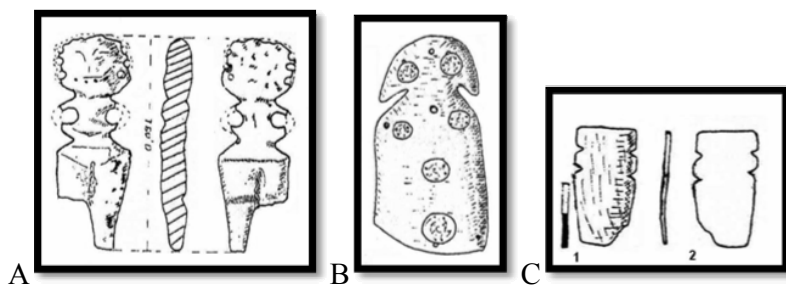

Fig. 17. **A-** Idol de marmură Gumelnița. Faza Gumelnița B1. Apud Radian 2002: 51/3. **B-** Idol „en violon,, de marmură de la Varna. Apud Radian 2002: 51/9. **C-** Idol de scoică. Sit Sultana. Apud Radian 2002: 51/8.

După cum se poate observa comparând reprezentările antropomorfe de os descoperite în cultura Sălcuța cu cele din mediul gumelnițean nord-dunărean și cu piesele descoperite în Bulgaria, putem vorbi de același fenomen cultural eneolitic, aceleași abordări, atât ca formă cât și ca decor. Sunt abordări stricte, canoanele identificate fiind respectate pe întreg arealul eneolitic carpato-balcanic.

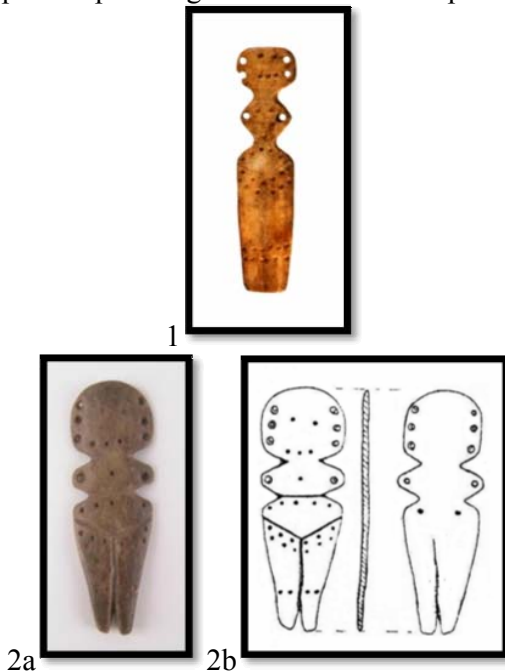

Fig. 18. **1-** Idol de os din situl de la Vitănești, jud. Teleorman. Cultura Gumelnița, faza B1. Apud Bailey 2010: 5/6. **2a-** Idol antropomorf os de la Siliștea-Videle. Cultura Gumelnița, faza evolutivă B1. www.muzeulteleorman.ro/colectii/arheologie.html, **2b-** Apud Radian 2002: 48/9.

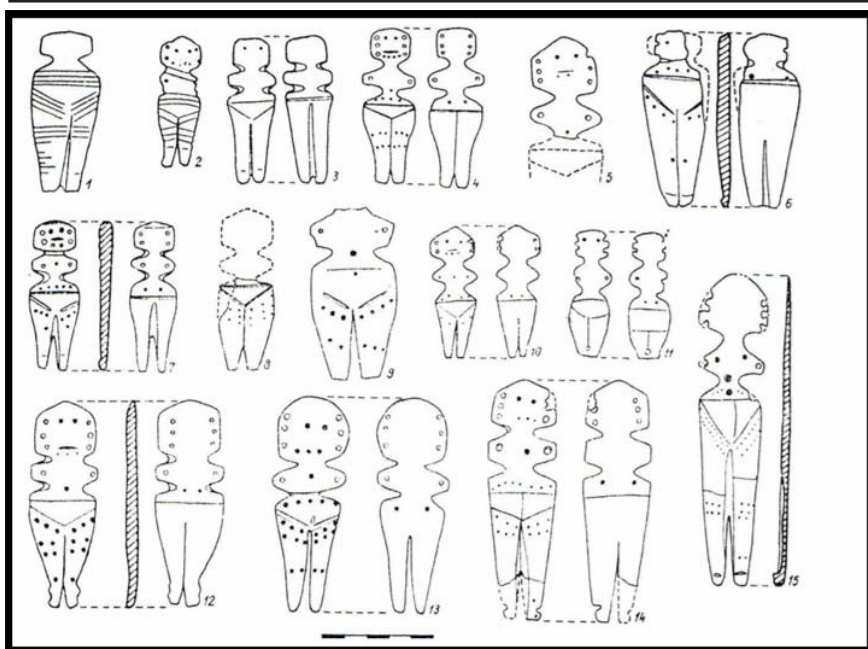

Fig. 19. Figurine de os de pe teritoriul României: 1 - Brăilița, 2 - Căscioarele, 3-5 Vidra, 6 și 15 Pietrele, 7, 8, 12 - Gumelnița, 9 - Gherășeni, 10-11 - Sultana, 13 - Siliștea Videle, 14 - Glina. Apud Comșa 1979: 4.

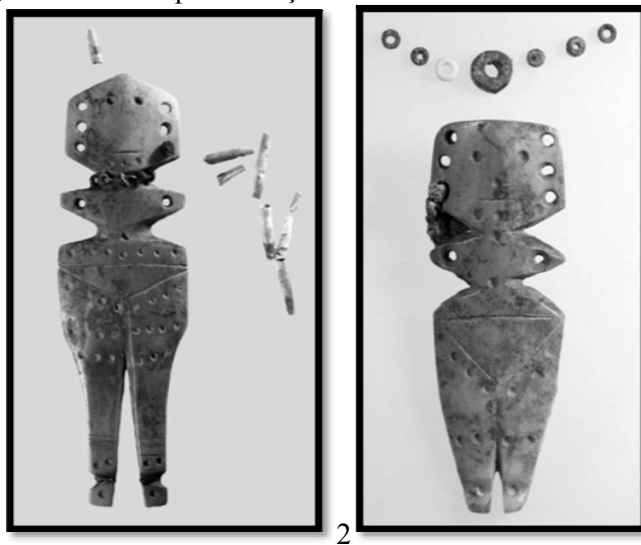

Fig. 20. 1- Idol de os cu podoabe de cupru și colier. Cultura Gumelnița, faza B1. Pietrele Măgura „Gorgana,, - jud.Giurgiu. Apud Toderaș și alii 2009: XVIII/1. Foto N., Becker. 2- Idol de os cu podoabe de cupru și colier. Cultura Gumelnița, faza B1. Pietrele Măgura „Gorgana,,. Apud Toderaș și alii 2009: XVIII/2. Foto S. Hansen.

Similitudini sunt și în mediul sincron sud-dunărean, grupul Krivodol (Petkov 1926-1931: 115-145; 1950: 157-170; Mikov și Djambazov 1960; Mikov 1935: 183-214; 1948: 26-62; Nikolov 1968: 65-75; Nikolov și Stanev 1975), în siturile de la Ohoden, Devetaki, Gnilane, Krivodol, Zaminetz, Lîga.

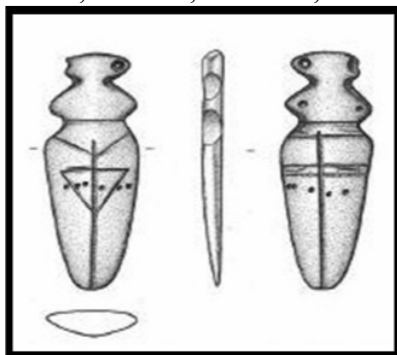

Fig. 21. Idol de os. Sit Lîga, grup cultural Krivodol (Bulgaria). Apud Zidarov 2005: 185, plate 26/6.

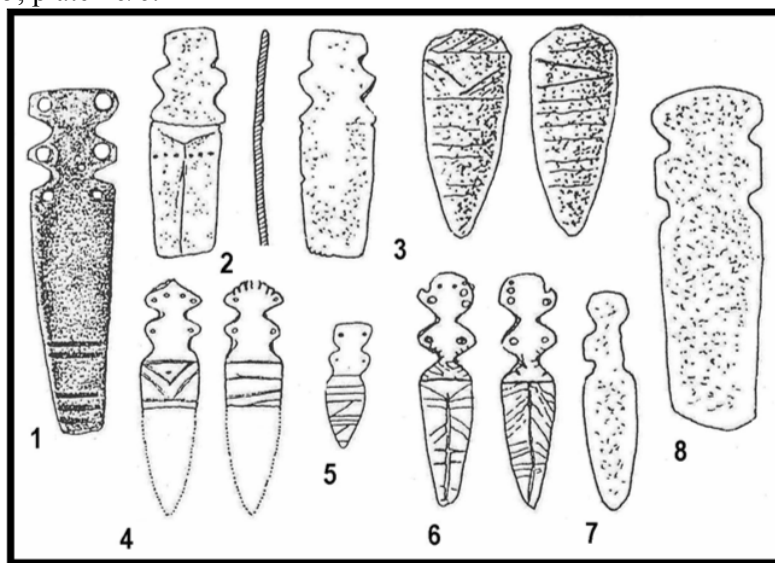

Fig. 22. Idoli de os. **1** – Ohoden (7,5cm); **2** – Devetaki (7,8cm); **3** (7,5cm), **4** (5cm), **6** (9cm), **7** (6cm) – Gnilane, **5** – Krivodol (6,2cm), **8** – Zaminetz (4cm). Apud Oprinescu 1998: Taf. II.

Tot la sudul Dunării, dar din mediul similar Karanovo VI, avem analogii la Russe, Kubrat, Razgrad, Varna, Strachimirovo I, Cekendin, Hotniča, Gabarevo, Lovec, Bikovo, Diadovo (Comșa 1979: 74).

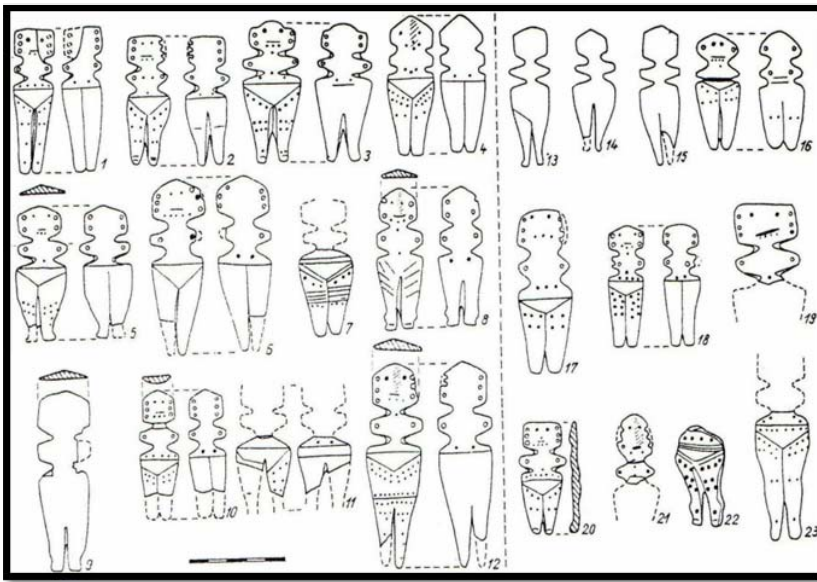

Fig. 23. Figurine de os de pe teritoriul Bulgariei. 1-12 Russe, 13-15 Hotniča, 16-Kubrat, 17-Diadovo, 18-Gabarevo, 19-Strasimirovo I, 20-Bikovo, 21-Razgrad, 22-Varna, 23-Cekendin. Apud E. Comşa, 1979, fig. 5.

O altă reprezentare antropomorfă de os a fost găsită într-un mormânt, M 69 din *tell-ul* de la Russe (Cernakov 2010: 163, 10/3, 13/2) – cultura Karanovo VI.

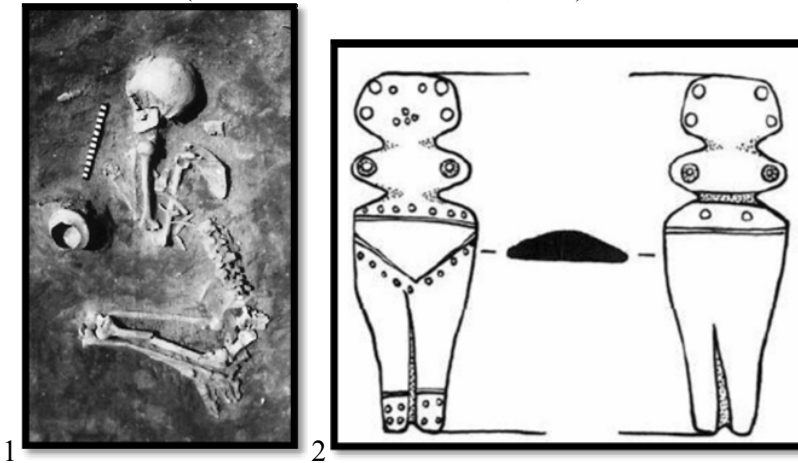

Fig. 24. 1-Mormânt M 69 din *tell-ul* de la Russe, descoperit în 1952. Cultura Karanovo VI. Apud Cernakov 2010: 10/3. 2-Idol antropomorf plat de os din necropola de la Russe, M 69. Bulgaria. Apud Cernakov 2010: 13/2.

Semnificația pieselor

Fără îndoială aceste reprezentări antropomorfe de os cunoscute sub numele de idoli sunt în strânsă legătura cu figurinele antropomorfe de lut, cu cele antropozomorfe și cu vasele antropofizante. Probabil caracterul lor este unul mult mai intim și datorită dimensiunilor și greutateii reduse, astfel de piese putând fi purtate ușor, lucru sugerat de perforațiile numeroase și de inele de cupru ce au fost atașate la unele piese, ca să ilustrăm doar un atribut al acestor decoperiri a căror semnificație este totuși legată de zona cultică.

Observăm că sunt prezente și în morminte – M69 de la Russe, ca inventar funerar și sunt poziționate în zona capului. La Drăgănești-Olt o astfel de figurină apare în locuința L1.

O altă constatare ce se poate face este aceea că numărul pieselor întregi este destul de mare, fiind mai numeroase decât cele fragmentare, căroră le lipsește de obicei capul, fapt ce ne îndrumă mai mult spre intenționalitatea gestului.

Unele figurine sunt perforate în zona mediană, punct ce poate fi chiar ombilicul, care se pare că este situat în centrul cercului care înscrie corpul uman (Voinea 2010: 50). Pe linia verticală a înălțimii umane, ombilicul marchează secțiunea divină, dă sens concepțiilor legate de naștere, de ciclicitate, zona pântecului fiind prin excelență generatoare prin forma sa, a unei simbolistici abstracte.

Triunghiul cu vârful în jos, incizat, identificat pe mai multe figurine, semnaleză un personaj feminin, ce este ținta ritualului și la care adoratorul se raportează.

Punctul, cercul și linia completează gama de simboluri și aduc fiecare în parte un întreg Univers de semnificații ce poate fi greu de pătruns. Linia este mereu dreaptă comparativ cu reprezentarea sa de pe plastica antropomorfă de lut unde apare și frântă sau curbă. Spirala lipsește cu desăvârșire cu toate că la același moment cronologic este intens utilizată pe plastica antropomorfă de lut și pe ceramică. Situația este similară și pentru meandru, chiar dacă acesta nu mai este la fel de utilizat ca în perioada neoliticului dezvoltat. Să fie oare începutul unei perioade în care reprezentările abstracte trec în prim plan?

Abordarea de față este doar un portret general, preliminar, făcut figurinelor antropomorfe din os atribuite culturilor Sălcuța și Gumelnița, faza evolutivă B1, fără a intra în detalii.

BIBLIOGRAFIE

Volum de autori

- Berciu D. (1961) *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București.
- Comșa D (1995) *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică de pe teritoriul României*, București.
- Dumitrescu VI (1968) *Arta neoitică în România, București*.
- Mikov V. și Djambazov, N. (1960) *La grootte de Devetki*, Sofia.
- Nikolov B și Staneva, R. S., (1975) *Zaminetz*, Sofia.
- Todorova H. (1982) *Kupferzeitliche Sidlungen in Nordost Bulgarien*, Munchen.

Capitole în volume de autori

- Bailey D., W.,(2010) *The figurines of old Europe*, in: *The lost world of old Europe. The Danube Valley, 5000– 3500 BC*, Princeton University Press: 113– 128.
- Comșa E. (1976) *Figurines d' os d' epoque neolithique dans le terittoire de la Roumanie*, Festschrift fur Richard Pittoni aum Siebzigsten Geburtstag, Wien: 158-166.
- Dumitrescu VI (1931) *Figurinele antropomorfe de os din civilizația eneolitică balcano-dunareană*, Închinare lui N. Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 ani, Cluj, 1931, extras.
- Mikov V. (1948) *La station eneolithique de Krivodol*, Travaux des sectin prehistorique et antique, Sofia: 26–62;
- Oprinescu A. (1998) *Die knochenlastik des Sălcuța-Bubanj-Krivodol*, in: *The thracian world at the crooasd of civilisations*, p.119-129.
- Simon M. (1995) *Die Stoicani-Aldeni Importe in der Gumelnita-Siedlung von Mariuta, Kreis Calarasi (Zusammenfassung)*. in: *Culture et Civilisation Aus Bas Danube*, XIII-XIV: 30-31.
- Zidarov P. (2005) *Lîga. Copper age strategies in Bulgaria, cap. IX, Bone Artefacts*, Acta Archaeologica, vol. 76 1, Acta Archaeologica Supplementa, VI, edited by K. Randsborg and I., Merkyte, Kopenhagen: 124-131.
- _____ (2008) *Green bone pin from Pietrele: possible evidence for international colouration of bone artefacts during the cooper age in the Balkans*, Geoarchaeology and Archaeomineralogy (Eds. R. I. Kostov, B. Gaydarska, M. Gurova). Proceedings of the International Conference, 29-30 October , Sofia: 73-74.

Periodice

- Andreescu R. (2002) *Plastica antropomorvă gumelnițeană. Analiză primară*, Monografia 3, Muzeul Național de Istorie a României, București.
- Angelov N. (1961) *Rabothnita za ploski idoli v selisnata mogila pri s Hotnica, Tirnovsko*, Arheologija Sofia, III 2: 34-38.
- Bălășescu A. și Radu V, (2003) *Studiul materialului faunistic descoperit în Tell-ul de la Vitănești(județul Teleorman): nivelul Gumelnița BI*, Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie XII: 363- 385.
- Berciu D. (1935) *Săpăturile arheologice de la Tangâru(1934). Raport preliminar*, BMJV 1: 33.
- _____ (1976) *Quelques considérations sur la culture Gumelnița (L'agglomération Măgura Jilavei*, Dacia N.S. 20: 105-127.
- _____ (1979) *Les figurines en os de la Culture Gumelnița*, Dacia, N.S. XXIII: 69 - 77.
- _____ (1990) *Despre figurinele antropomorfe plate de os, de la sfârșitul culturii Gumelnița, de pe teritoriul României*, PEUCE. Studii și Comunicări de Istorie Veche, arheologie și numismatică, X vol. I: 9-12.
- Bîlcu, S. M. și Andreescu R. R. (2005) *Piscul Cornișorului. 1945- 1946*, Studii de Preistorie 2: 143-180.
- Bîlcu, S., Voinea, V., Dumitrescu, S., Haită, C., Moise, D., Radu, V. (2000-2001) *Așezarea eneolitică de pe Insula „La Ostrov”, lacul Tașaul (Năvodari, jud. Constanța). Raport preliminar – campaniile 1999-2000*, Pontica 33-34: 123-170.
- Cernakov D. (2010) *Some observations about the discovered human skeletons at Rousse tell*, Studii de Preistorie 7: 145-183.
- Dumitrescu Vl. (1925) *Fouilles de Gumelnița*, Dacia II, 1925: 88.
- Hansen S.(2011) *Figurines in Pietrele: Copper age ideology*, Documenta Praehistorica, XXXVIII: 1-13.
- Mikov V. (1935) *Les idoles prehistoriques en Bulgarie*, Buletin de l Institut Archeologique VIII, Sofia : 183–214
- Moise D. (2001) *Studiul materialului faunistic provenit din așezarea eneolitică de la Măriuța*, CCDJ XVI–XVII: 208– 223.
- Petkov N. (1926-1931) *Mogila Okol Glava pri c. Gnilane*, GHM V: 115-145.
- _____ (1950) *Le tell d Okol Glava pres du village de Gnilane(arr. de Sofia)*, Buletin de l Institut Archeologique VII, Sofia :157–170.
- Neagoe M.(2009) *Reprezentări antropo-zoomorfe aparținând culturii Gumelnița în colecția Muzeului Regiunii Porților de Fier, Drobeta–Turnu Severin*, Apulum XLVI: 247- 256.

- Nica M și alii (1994) *Tell-ul eneolitic gumelnițean de la Drăgănești-Olt, punctul „Corboaică”, Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 45, 1, Academia Română: 54.
- Nica M. și alii, (1995) *Cercetări în tell-ul de la Drăgănești-Olt*, Cercetări arheologice în aria nord tracă, București:
- Nikolov B. (1968) *Le site prehistorique pres du village d Ohoden(arr de Vraca)*, Arheologia 1, Sofia : 65-75.
- Parnic V. și Chiriac D. (2001) *Asezarea eneolitică de la Măriuța. Consideratii preliminare asupra habitatului*, CCDJ XVII–XVIII: 199– 207.
- Parnic V. și Păun A. (2003 – 2004) *Despre un atelier de prelucrare a osului și cornului, din așezarea eneolitică de la Măriuța, jud. Călărași*, CCDJ: 53-70.
- Paveleț E. (2000) *Die anthropomorphen Statuetten aus Mariuta in der Gemeninde Belciugatele, Kr. Călărași, Rumanien*, Das Altertum vol. 46: 133-146.
- Pătroi C. N. (2008) *Reprezentări antropomorfe de lut din Oltenia, descoperite în arealul culturii eneolitice Sălcuța, Drobeta*, XVIII, 5-22.
- Petkov N. (1950) *Selišćnata mogila Okol-glava*, Izvestija 17, Sofia: 157-170.
- Popescu D. (1938) *Les fouilles de Cunești*, Dacia V-VI, 1935-1936: 119.
- Rosetii D. V. (1934) *Săpăturile dela Vidra*, PMMB 1: 6-31.
- _____ (1938) *Steinkupferzeitliche Plastik aus Cinem Wohnhugel bei Bukarest*, JPEK 12: 34.
- Susi G. E. (1993) *La faune de l etablissement eneolithique de Cuptoare „Sfoga”, (dep. Caraș-Severin)*, Banatica, 12: 53-63.
- _____ (2006) *Studiul resturilor de faună din tell-ul eneolitic de la Drăgănești-Olt (judetul Olt)*, Drobeta XVI: 115.
- Ștefan Gh. (1925) *Les fouilles de Căscioarele*, Dacia II, 1925: 184.
- Toderaș M. și alii (2009) *Pietrele–Măgura Gorgana: o așezare eneolitică la Dunărea de Jos între 4500 și 4250 i.e.n.*, Materiale și Cercetări Arheologice S.N. V: 39-90.
- Voinea V. (2008) *About figurine en violon within the civilisation Gumelnița – Karanovo VI*, PEUCE S.N. VI: 7–24.
- _____ (2010) *Un nou simbol Hamangia*, Studii de Preistorie 7, 45-59.
- Surse „on line,,**

www.muzeulteleorman.ro/colectiiarheologie.html